

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-34>

УДК 331.526:331.312.4

ТРАНСФОРМАЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ: РОЛЬ ГНУЧКИХ ФОРМ ЗАЙНЯТОСТІ

LABOUR MARKET TRANSFORMATION: THE ROLE OF FLEXIBLE FORMS OF EMPLOYMENT

Чатченко Тетяна Вікторівнакандидат економічних наук, доцент,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5256-9157>**Chatchenko Tetiana**

V. N. Karazin Kharkiv National University

У даній роботі надано характеристику трансформації ринку праці та ролі гнучких форм зайнятості на сучасному етапі розвитку, зокрема в контексті глобалізації, технологічних інновацій, пандемії та постпандемічної ситуації. Приділено особливу увагу таким інструментам аналізу, як PESTEL, який допомагає визначити джерела трансформації ринку праці та SWOT, що оцінює здатність адаптуватися до цих змін. Разом вони формують основу для стратегічного планування при трансформації ринку праці. Побудовано схему трансформації ринку праці в умовах цифрової економіки, яка наочно демонструє чинники, ключові прояви, наслідки та стратегії адаптації щодо даних процесів. Розглядається сутність поняття «платформна зайнятість», основні її форми на ринку праці в умовах цифровізації. Важливим аспектом є те, що гнучкі форми зайнятості, супроводжуються підвищеними ризиками соціальної незахищеності для працівників.

Ключові слова: трансформація ринку праці, гнучка зайнятість, нестандартні форми праці, цифровізація, глобалізація, трудові відносини, платформна зайнятість.

The purpose of this article is to provide a theoretical study of labour market transformation under the influence of globalization and technological changes, focusing on the introduction and development of flexible forms of employment. The paper analyses their role in modern economic processes, identifies the main advantages and risks for employees and employers, and assesses their impact on social and economic structures. The current transformation of the labour market is a complex and multidimensional process driven by structural shifts at both micro and macro levels. For a comprehensive understanding of these dynamics, a systemic analytical approach is applied, particularly through the use of SWOT and PESTEL analysis methods. SWOT analysis helps to organize information about the strengths, weaknesses, opportunities, and threats related to the implementation of flexible employment. Strategic management of labour flexibility requires effective legal regulation, investment in digital infrastructure, and the development of professional competencies adapted to new working formats. It is essential to mitigate potential risks while reinforcing the advantages of flexibility to ensure sustainable growth and social stability. PESTEL analysis, in turn, allows for the identification of external factors – political, economic, social, technological, environmental, and legal – that determine the conditions of labour market development. The systematic assessment of these factors clarifies how they interact and influence employment structures, enabling policymakers and businesses to design strategies for supporting flexible employment models. Special attention is devoted to digitalization, which fundamentally transforms employment patterns, professional training, and employer–employee relations. Building a sustainable, inclusive, and fair labour market in these new conditions requires coordinated strategic actions by the state, business, and educational institutions aimed at ensuring adaptability, social protection, and equal opportunities for all labour market participants.

Keywords: digitalization, flexible employment, globalization, labour market transformation, labour relations, non-standard forms of work, platform employment.

Постановка проблеми. У 21 столітті спостерігаються значні зміни на ринку праці внаслідок глобалізації, технологічних інновацій та зміни економічних і соціальних струк-

тур. Одним із найважливіших процесів стало впровадження гнучких форм зайнятості, які, на відміну від традиційних форм, дозволяють працівникам і роботодавцям гнучкіше реагу-

вати як на зовнішні виклики, так й внутрішні потреби.

У зв'язку з тим, що зростає популярність таких гнучких форм роботи, як неповний робочий день, дистанційна робота, фриланс, проектна зайнятість, відбуваються зміни вимог щодо роботодавців й працівників. З одного боку, такі форми пропонують гнучкість у розподілі робочого часу та простору; з іншого – виникають питання стосовно їхнього впливу на стабільність трудових відносин, соціальні гарантії та права працівників.

В Україні, попри численні позитивні аспекти гнучкої зайнятості, проблема її регулювання залишається гострою. Законодавча база не встигає за швидкими змінами на ринку праці, що призводить до появи правових лазівок, які можуть поставити працівників у вразливе становище. Порівняно з розвиненими країнами, де гнучка зайнятість стала звичною практикою, в Україні цей процес вимагає глибшого вивчення та адаптації до національних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Багатьох представників сучасної економічної науки цікавить питання вивчення трансформації ринку праці та ролі гнучких форм зайнятості, оскільки процеси глобалізації, технологічного прогресу, розвитку цифрових платформ та зміна соціально-економічних пріоритетів суспільства суттєво змінюють характер трудових відносин. Серед них можна виділити Балясного В. [1], Близнюка В. [2], Буду Т. [3], Житаря М. [5], Немченко Т. [8] та ін.

Проте деякі аспекти проблеми гнучкої зайнятості, форми її функціонування та особливості її прояву в національній економіці, особливо в кризовий та посткризовий періоди, залишаються недостатньо вивченими.

Мета – теоретичний аналіз трансформації ринку праці в контексті глобалізації та технологічних змін, включаючи впровадження та розвиток гнучких форм зайнятості; дослідження ролі цих форм зайнятості в сучасних економічних процесах, визначення переваг та ризиків їх використання для працівників та роботодавців, а також оцінка впливу гнучкої зайнятості на соціально-економічні структури в Україні та в усьому світі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформація ринку праці являє собою процес глибоких якісних змін у структурі зайнятості, характері трудових відносин та механізмах взаємодії між працівниками, роботодавцями та державою. Цей процес зумовлений цифровізацією економіки, поши-

ренням новітніх технологій, демографічними змінами, глобалізацією та зростанням попиту на нестандартні форми зайнятості.

Сучасна трансформація проявляється у зростанні дистанційної та проектної роботи, часткової зайнятості, активному використанні цифрових платформ, зміні професійної структури ринку праці та появі нових форм соціальної та професійної взаємодії. Акцент робиться на необхідності пошуку балансу між гнучкістю зайнятості та соціальним захистом працівників.

Гнучка зайнятість – це форма організації праці, яка передбачає можливість варіювати час, місце та умови роботи залежно від потреб працівників і роботодавців [9]. Це можна розглядати як здатність організаційних форм зайнятості, методів організації виробництва та праці забезпечувати баланс щодо кон'юнктурних коливань попиту роботодавців на працю та пропозиції праці.

Гнучкі форми зайнятості є феноменом сучасного ринку праці. Їх класифікують за певними критеріями та параметрами, також вони мають вплив на трансформацію механізмів гнучкості зайнятості шляхом модифікації параметрів зайнятості (обсяг та структура попиту та пропозиції робочої сили) під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів [6].

Новітня трансформація ринку праці – це складний та багатовимірний процес, який тісно пов'язаний з економічними, соціальними та технологічними змінами, як на мікро-, так і на макро-рівнях. Для ґрунтовної оцінки таких процесів важливо використовувати системний аналіз, зокрема методи SWOT та PESTEL, які дозволяють оцінити як внутрішні, так й зовнішні фактори, що впливають на ринок праці.

SWOT-аналіз застосовується для глибшого розуміння трансформації ринку праці та оцінки не лише переваг, а й потенційних ризиків, які пов'язані з переходом до гнучких форм зайнятості (табл. 1).

Інструментом аналізу зовнішнього середовища є PESTEL-аналіз, який включає політичні, економічні, соціальні, технологічні, екологічні та правові фактори, що впливають на трансформацію ринку праці (табл. 2).

В цілому результати обох аналізів демонструють про переважання технологічного фактора, безпосередньо пов'язаного з розвитком цифрової економіки. Цифровізація виступає ключовим каталізатором змін у секторі зайнятості, стимулюючи перехід до більш гнучких, нестандартних форм праці та ство-

Таблиця 1

Складові SWOT-аналізу щодо гнучкості ринку праці

Сильні сторони	Слабкі сторони
• підвищення мобільності робочої сили; • підвищення конкурентоспроможності; • зменшення безробіття; • збільшення можливостей для працівників.	• відсутність стабільності доходів; • ризик для прав працівників; • втрата соціальних зв'язків; • вищий рівень стресу та вигорання.
Можливості	Загрози
• інноваційні моделі зайнятості; • розширення ринку праці; • глобалізація та цифровізація; • підвищення інтересу до працевлаштування без прив'язки до місця.	• дискримінація працівників; • нестабільність економіки; • погіршення умов праці; • недостатнє законодавче регулювання.

Джерело: сформовано автором

Таблиця 2

PESTEL-аналіз трансформації ринку праці та гнучких форм зайнятості

Фактори	Вплив на ринок праці
1. Політичні фактори (P)	- зміни в трудовому законодавстві; - податкові ініціативи; - політична стабільність.
2. Економічні фактори (E)	- економічний ріст та рецесії; - інфляція та рівень безробіття; - зміни в структурі споживання та виробництва.
3. Соціальні фактори (S)	- рівень освіти та спеціалізація; - соціальна мобільність; - демографічні та культурні зміни.
4. Технологічні фактори (T)	- автоматизація та штучний інтелект, - цифровізація, - віртуалізація робочих місць.
5. Екологічні фактори (E)	- зміни клімату та екологічні ініціативи; - екологічні норми та вимоги.
6. Правові фактори (L)	- трудове законодавство; - правила оподаткування; - законодавчі ініціативи для підтримки гнучкої зайнятості.

Джерело: сформовано автором

рюючи нові вимоги до професійних навичок. Це, своєю чергою, потребує детального вивчення впливу цифрової економіки на трансформацію ринку праці.

Слід зазначити, що розвиток цифрової економіки призводить до глибоких трансформаційних процесів щодо ринку праці, які супроводжуються переосмисленням традиційних моделей зайнятості, форм організації праці та професійної кваліфікації. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології, автоматизація, штучний інтелект та розвиток платформної економіки створюють нові можливості для залучення трудових ресурсів, водночас ставлячи виклики перед національними системами зайнятості, освіти та соціального захисту.

На рис. 1 відображено чинники та ключові прояви трансформації ринку праці в умовах цифрової економіки, а також які можуть існувати наслідки даних процесів та стратегії адаптації.

В умовах цифрової трансформації економіки набуває особливої ваги феномен платформної зайнятості, адже виступає одним із ключових чинників структурних змін на ринку праці. Поширення онлайн-платформ, які виступають посередниками між клієнтом та постачальником (наприклад, Upwork, Fiverr, Glovo, Bolt, Freelancehunt тощо), сприяє появі нових моделей трудових відносин, орієнтованих на тимчасову, дистанційну та проектну роботу.

Платформна праця охоплює чималий спектр форм, а саме:

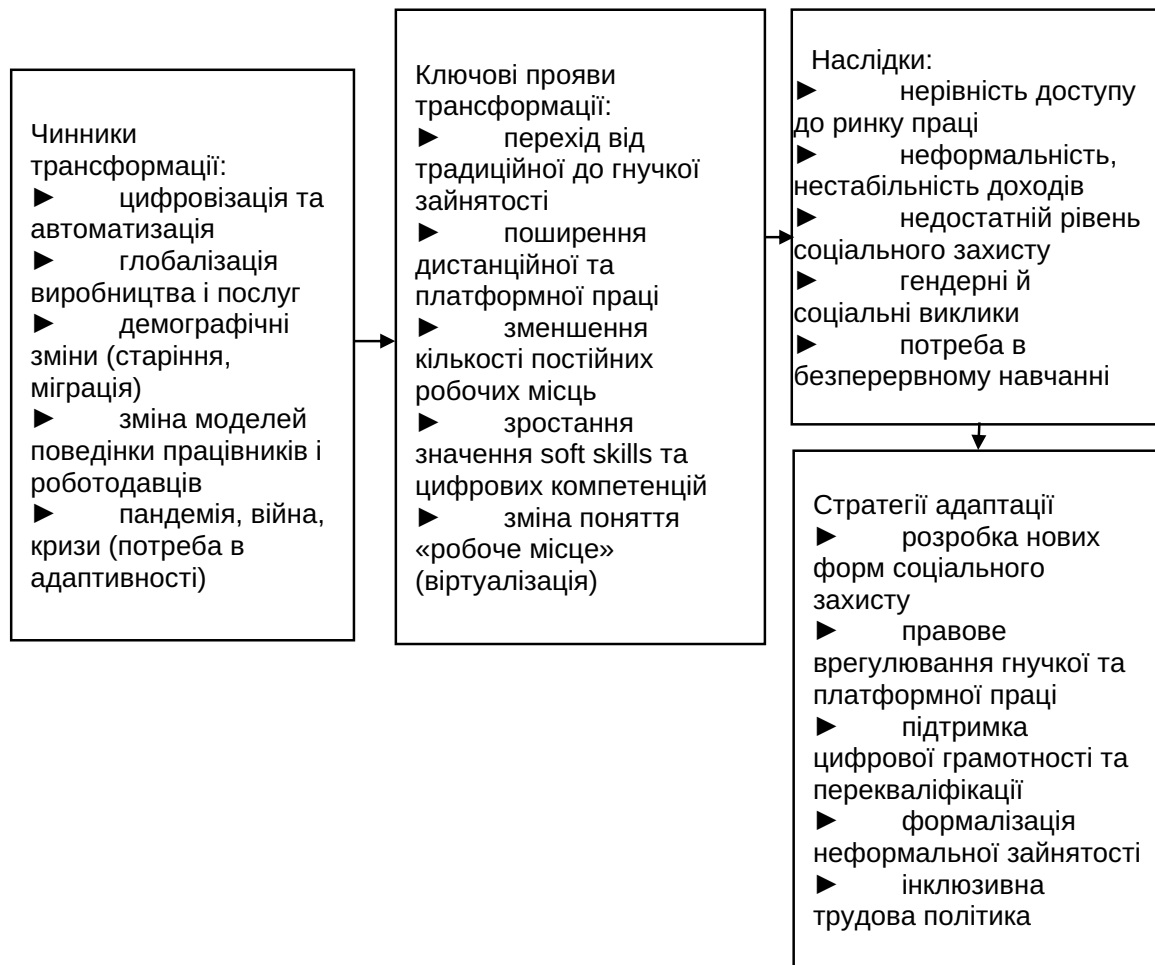

Рис. 1. Схема трансформації ринку праці в умовах цифрової економіки

Джерело: сформовано автором

- реалізацію мікрозавдань з короткостроковою компенсацією (task-based employment);
- співпраця над довгостроковими проєктами;
- надання фізичних послуг на вимогу (доставлення, транспортування, побутові послуги).

Переваги цієї моделі включають високу гнучкість робочого часу, можливість транскордонного працевлаштування та низький бар'єр для входу на ринок праці. Однак, відсутність чітко визначеного правового статусу для постачальників послуг платформи створює серйозну проблему. У більшості випадків такі особи не мають статусу працівників, що перешкоджає їм отримати доступ до стандартних виплат соціального забезпечення.

Регуляторна реакція на феномен платформної праці в країнах Європейського Союзу демонструє поступовий перехід до встановлення конкретних правових норм та включають:

- вимогу до платформ забезпечити прозорість алгоритмічного управління трудовим процесом;
- обов'язкове укладання контрактів із виконавцями;
- розширення доступу до основних елементів соціального захисту.

Для України важливо враховувати вищезазначені підходи в процесі адаптації трудового законодавства до умов цифрової економіки та розвитку гнучкого ринку праці.

Гнучкі форми зайнятості, попри очевидні переваги адаптивності та мобільності, супроводжуються підвищеними ризиками соціальної незахищеності для працівників. Відсутність стандартизованих трудових договорів, які зазвичай передбачають соціальне страхування, оплачувану відпустку, лікарняні та пенсійні виплати, призводить до утворення нових сфер соціальної вразливості.

Таким чином, правовий статус працівників за цивільно-правовими договорами, само-

зайнятих осіб та працівників платформ стає особливо актуальним. Відсутність доступу до систем соціального забезпечення та обмежений доступ до державних програм підтримки та пенсійного забезпечення створюють нерівні умови праці порівняно з працівниками, які отримують постійну заробітну плату.

Міжнародний досвід свідчить, що були зроблені спроби розв'язати цю проблему шляхом запровадження нових моделей соціального захисту, зокрема:

- універсальні системи соціального захисту (Universal Social Protection), що фінансуються з державного бюджету та охоплюють усі категорії працівників, незалежно від форми їхньої зайнятості;

- мобільні рахунки соціального страхування, які гарантують накопичення внесків незалежно від зміни статусу зайнятості особи;

- електронна реєстрація самозайнятих працівників та фрілансерів, що дозволяє їх інтеграцію в загальну систему соціального захисту без шкоди для принципу гнучкості.

В реаліях України часткову функцію інтеграції осіб з гнучкою зайнятістю до економіки виконує спрощена система оподаткування для фізичних осіб-підприємців. Однак вона не може забезпечити повноцінного соціального захисту та не охопити значну частину працівників, особливо тих, хто працює у тіньовому або напівформальному секторі.

У зв'язку з цим, одним із пріоритетних завдань державної політики має стати розробка механізмів, які поєднують адаптивність форм праці з мінімальними стандартами соціального захисту.

Висновки. Отже, результати проведеного дослідження свідчать, що гнучкі форми зайня-

тості в умовах цифрової економіки виступають визначальним чинником трансформації сучасного ринку праці. Вони забезпечують адаптацію економічних суб'єктів до динамічних змін технологічного середовища, сприяють підвищенню ефективності використання людського капіталу та розширенню можливостей професійної самореалізації. Розвиток дистанційної роботи, фрілансу та проєктної зайнятості зумовлює формування нових моделей організації праці, які базуються на гнучкості, цифровій мобільності та високому рівні самостійності працівників.

Водночас поширення таких форм зайнятості супроводжується появою низки соціально-економічних ризиків, серед яких – нестабільність трудових відносин, нерівність доступу до соціальних гарантій, посилення фрагментації ринку праці та зростання рівня трудової вразливості. За цих умов особливого значення набуває формування ефективної нормативно-правової бази, спрямованої на забезпечення балансу між економічною гнучкістю та соціальною захищеністю працівників.

Імплементация кращих міжнародних практик регулювання нестандартних форм зайнятості з урахуванням національних особливостей здатна створити підґрунтя для становлення сучасної, інклюзивної та конкурентоспроможної моделі ринку праці в Україні. Така модель має забезпечувати поєднання гнучкості трудових відносин із соціальною відповідальністю бізнесу та держави, що, своєю чергою, сприятиме підвищенню стійкості національної економіки до глобальних викликів і формуванню засад сталого соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Балясний В. О. Інституційні засади гнучкої політики зайнятості. *Економіка та суспільство*. 2022. № 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1992/1920> (дата звернення 21.10.2025)
2. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Гнучкість ринку праці як інструмент ефективного використання та розвитку людського капіталу. *Economics: time realities* 2024. № 6(76). С. 27-36. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No6/27.pdf> (дата звернення 21.10.2025)
3. Буда Т. Й. Гнучкі і нестандартні форми зайнятості: соціальні вигоди та ризики // *Сталий розвиток економіки* 2016. № 2[31]. С. 149-157. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/121459.pdf>
4. Данилишин Б. Сприяння зайнятості – важлива складова державної політики під час війни. URL: <https://espresso.tv/spriyannya-zaynyatosti-vazhliva-skladova-derzhavnoi-politiki-pid-chas-viyni> (дата звернення 23.10.2025).
5. Житар М. О. Інноваційні стратегії трансформації ринку праці у контексті економічної безпеки. *Сталий розвиток економіки* 2025. № 2 (53). С. 285-289. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1247/1200> (дата звернення 23.10.2025).
6. Любохинець Л. С. Гнучкі форми зайнятості та флексibilізації ринку праці в умовах поглиблення глобалізаційних процесів світової економіки. *Вісник Хмельницького національного університету* 2011.

№ 6, Т. 4. С. 244-248. URL: https://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_4/243-248.pdf (дата звернення 24.10.2025)

7. Мінекономіки України. Аналіз стану та проблем ринку праці: наявна та прогнозована кількість людей за категоріями (регіони, професії, статус зайнятості тощо) (квітень 2025). URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d7994559-e2cb-4b49-b2fa-86ba08bfe1e3&title=AnalizStanuTaProblemRinkuPratsi-NaiavnaTaPrognozovanaKilkistLiudeiZaKategoriiami-regioni-Profesii-StatusZainiatostiToscho-kviten2025-> (дата звернення 21.10.2025)

8. Немченко Т. А., Дивизинюк Б. М. Аспекти інноваційної трансформації змісту праці та зайнятості під впливом цифровізації економіки. *Академічні візії*. 2025. № 41. С. 1-11. URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20(5).pdf) (дата звернення 21.10.2025)

9. Чатченко Т. В. Політика гнучкої зайнятості в умовах глобальних викликів. Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми науки, освіти і технологій в Україні та світі». 26 липня 2025 р. м. Полтава, Україна. С. 33-34.

REFERENCES:

1. Baliasnyi V. O. (2022). Instytutsiini zasady hnuchkoi polityky zainiatosti [Institutional Principles of Flexible Employment Policy]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society*. No. 45. Available at: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1992/1920> (accessed October 21, 2025).

2. Blyzniuk V. V., Yatsenko L. D. (2024). Hnuchkist rynku pratsi yak instrument efektyvnoho vykorystannia ta rozvytku liudskoho kapitalu [Labour Market Flexibility as a Tool for Effective Use and Development of Human Capital]. *Economics: Time Realities*. No. 6(76). P. 27–36. Available at: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No6/27.pdf> (accessed October 21, 2025).

3. Buda T. Y. (2016). Hnuchki i nestandardni formy zainiatosti: sotsialni vyhody ta ryzyky [Flexible and Non-standard Forms of Employment: Social Benefits and Risks]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable Economic Development*. No. 2(31). P. 149–157. Available at: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/121459.pdf> (accessed October 23, 2025).

4. Danylyshyn B. Spryannia zainiatosti – vazhlyva skladova derzhavnoi polityky pid chas viiny [Promoting Employment as an Important Component of State Policy during the War]. Available at: <https://espresso.tv/spriannya-zaynyatosti-vazhlyva-skladova-derzhavnoi-politiki-pid-chas-viyni> (accessed October 23, 2025).

5. Zhytar M. O. (2025). Innovatsiini stratehii transformatsii rynku pratsi u konteksti ekonomichnoi bezpeky [Innovative Strategies for Labour Market Transformation in the Context of Economic Security]. *Stalyi rozvytok ekonomiky – Sustainable Economic Development*. No. 2(53). P. 285–289. Available at: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/1247/1200> (accessed October 23, 2025).

6. Liubokhynets L. S. (2011). Hnuchki formy zainiatosti ta fleksybilizatsii rynku pratsi v umovakh pohlyblennia hlobalizatsiinykh protsesiv svitovoi ekonomiky [Flexible Forms of Employment and Labour Market Flexibilization in the Context of Deepening Globalization]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu – Bulletin of Khmelnytskyi National University*. No. 6, Vol. 4. P. 244–248. Available at: https://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2011_6_4/243-248.pdf (accessed October 24, 2025).

7. Ministry of Economy of Ukraine. Analiz stanu ta problem rynku pratsi: naiavna ta prohnozovana kilkist liudei za katehoriiami (rehiony, profesii, status zainiatosti toshcho) [Labour Market Analysis: Available and Projected Number of People by Categories (Regions, Occupations, Employment Status, etc.)] (April 2025). Available at: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=d7994559-e2cb-4b49-b2fa-86ba08bfe1e3> (accessed October 21, 2025).

8. Nemchenko T. A., Dyvzyniuk B. M. (2025). Aspekty innovatsiinoi transformatsii zmistu pratsi ta zainiatosti pid vplyvom tsyfrovizatsii ekonomiky [Aspects of Innovative Transformation of Labour and Employment in the Context of Digitalization of the Economy]. *Akademichni vizii – Academic Visions*. No. 41. P. 1–11. Available at: [file:///C:/Users/Home/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20\(5\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F%20(5).pdf) (accessed October 21, 2025).

9. Chatchenko T. V. Polityka hnuchkoi zainiatosti v umovakh hlobalnykh vyklykiv [Flexible Employment Policy under Global Challenges]. Proceedings of the International Scientific-Practical Conference “Current Problems of Science, Education and Technology in Ukraine and the World”, Poltava, Ukraine, 26 July 2025. P. 33–34 (in Ukrainian).